Wat is het effect van werkdruk van docenten in het hoger onderwijs op de kwaliteit van de docent-student relatie?

Beantwoord door Marloes de Lange en Edwin Buijs (kennismakelaars Kennisrotonde)

22 juli 2023

KR. 1617

Kort antwoord

Het directe effect van de werkdruk van docenten in het hoger onderwijs op de kwaliteit van de docent-student relatie is niet bekend. Daar is namelijk geen onderzoek naar gedaan. Hoge werkdruk van docenten is een belangrijke voorspeller voor verminderd docentenwelzijn. Er zijn op basis van een beperkt aantal studies aanwijzingen dat goed docentenwelzijn een positief effect heeft op de kwaliteit van docent-student relaties in het hoger onderwijs.

Antwoord

Werkdruk onder docenten in het hoger onderwijs is (te) hoog

Docenten in het hoger onderwijs ervaren al jarenlang een hoge en toenemende werkdruk (Adrichem & Klinkenberg, 2023; FNV, 2021; Moore et al., 2021; Vrielink & De Groot, 2020). Werkdruk ontstaat wanneer de balans tussen de werkbelasting en belastbaarheid van een werknemer verstoord raakt. Dit kan, afhankelijk van de mogelijkheden die iemand heeft om hiermee om te gaan, werkstress, uitputting en demotivatie veroorzaken, wat weer kan leiden tot een burn-out en (langdurig) ziekteverzuim (FNV, 2021; Wiezer et al., 2012). Een te hoge werkdruk van docenten wordt dan ook vaak genoemd als een belangrijke voorspeller van verminderd docentenwelzijn (Collie et al., 2015; Skaalvik & Skaalvik, 2018; Turner & Garvis, 2023).

De belangrijkste bron voor werkdruk, zoals door docenten in het hoger onderwijs zelf ervaren, is het gevoel (te) veel te moeten doen in te weinig tijd (Moore et al., 2021). Daarnaast wordt een gebrek aan ondersteuning genoemd als belangrijke oorzaak, evenals het voorbereiden en verzorgen van lessen en onderwijs, met name tijdens de coronapandemie. Dit laatste speelt voornamelijk een rol bij docenten in het wetenschappelijk onderwijs. Zij hebben in tegenstelling tot hbo-docenten - voor wie lesgeven veelal hun primaire taak is – doorgaans ook een onderzoekstaak, die bepalend is voor het verloop van hun loopbaan. Hbo-docenten ervaren het aanpassen van het curriculum vaker dan wo-docenten als bron van werkdruk, waarschijnlijk doordat zij doorgaans met meer regels en procedures te maken hebben bij het doorvoeren van aanpassingen in het onderwijs (Moore et al., 2021). Opvallend is, tot slot, dat docenten regels en procedures als zodanig niet als belangrijke oorzaak van werkdruk noemen. Zij ervaren pas regel- of werkdruk op het moment dat ze geen tijd hebben om deze naar behoren uit te voeren, als ze er geen duidelijk nut van zien, en/of als de benodigde ondersteuning ontbreekt (Moore et al., 2021).

Docent-student relatie is belangrijk voor ontwikkeling, betrokkenheid en welzijn van studenten

De hoge en toegenomen werkdruk van docenten in het hoger onderwijs roept de vraag op of dit gevolgen heeft voor hun relatie met studenten. Docenten vormen een belangrijke spil – zo niet de belangrijkste – in het onderwijsproces (Hagenauer & Violet, 2014; Hattie, 2008; Wubbels & Brekelmans, 2005). Het verbeteren en onderhouden van goede docent-student relaties is belangrijk voor studenten. Longitudinaal onderzoek onder studenten en alumni toont aan dat een goede relatiekwaliteit de academische en sociale ontwikkeling van studenten bevordert, inclusief een gevoel van betrokkenheid binnen hun opleiding en loyaliteit (Snijders et al., 2022a). Trolian en collega's (2020) concluderen op basis van longitudinale vragenlijstgegevens bij bachelorstudenten dat met name de kwaliteit van contact met docenten het welzijn van studenten bevordert. Zij benadrukken het belang om docenten te faciliteren in het onderhouden van contact met studenten en waarschuwen ervoor dat dit mogelijk verwaarloosd wordt door de hoge werkdruk van docenten.

De docent-student relatie als zodanig is met name in het hoger onderwijs nog weinig onderzocht (Snijders et al., 2022b). Onderzoek naar het directe effect van ervaren werkdruk onder hoger onderwijs docenten op de kwaliteit van de relatie met studenten ontbreekt zelfs. Daarom kunnen we de hierboven geformuleerde vraag niet beantwoorden op basis van onderzoek. Gezien de eerder genoemde nauwe relatie tussen werkdruk van docenten en docentenwelzijn (zie onder andere Collie et al., 2015; Skaalvik & Skaalvik, 2018; Turner & Garvis, 2023), wordt hieronder uiteengezet wat er uit onderzoek bekend is over de relatie tussen docentenwelzijn en docent-student relaties. Plausibel is dat wat daarvoor geldt, ook voor werkdruk geldt, maar dat kunnen we alleen beredeneren, niet met directe onderzoeksgegevens onderbouwen.

Docentenwelzijn hangt positief samen met docent-student relaties

Een goed niveau van door docenten ervaren welzijn gaat samen met een goede kwaliteit van docent-student relaties in het hoger onderwijs. Dit blijkt uit verschillende studies, waaronder een systematische meta-analyse van Maricuțoiu en collega's (2023) in alle onderwijssectoren, inclusief hoger onderwijs. Deze meta-analyse omvat 26 cross-sectionele studies, waarvan drie studies expliciet over het hoger onderwijs gaan en drie studies onder meer over het hoger onderwijs. Maricuțoiu en collega's (2023) bestudeerden onderzoeksliteratuur waarin de relatie tussen het subjectieve gevoel van welzijn onder docenten in verband gebracht wordt met schoolervaringen van studenten, waaronder de kwaliteit van de docent-student relatie. De kwaliteit van de docent-student relatie is gemeten als het door studenten gerapporteerde niveau van zorgzaamheid, responsiviteit, ondersteuning en betrokkenheid van docenten, plus hun (ook weer in de ogen van studenten) gevoeligheid voor problemen van studenten. Uit deze meta-analyse blijkt dat er een gematigde positieve samenhang is tussen het psychisch functioneren van docenten (het uitblijven van depressie, angst, geestelijke gezondheid, stress, burn-out, vermoeidheid, verveling) en de kwaliteit van docent-student relaties. Deze samenhang is sterker naarmate het onderwijsniveau hoger is. Volgens de onderzoekers is een mogelijke verklaring hiervoor dat studenten dan vaak ouder zijn en daarom meer bewust afstand nemen van docenten die meer psychische problemen ervaren, vanwege hun veeleisende, dominante en afstandelijke leerstijlen.

Een vergelijkbaar beeld geeft een kleinschalig kwalitatief onderzoek onder tien Nederlandse en Duitse wo-docenten door Kiltz en collega's (2020). De onderzoekers concluderen dat er een positieve associatie is tussen docentenwelzijn en de persoonlijke relatie met studenten. Wanneer docenten zich goed voelen,

ervaren zij een sterkere en betere relatie met hun studenten en kunnen zij hen beter ondersteunen, bijvoorbeeld door naar hen te luisteren of er voor hen te zijn. Daarnaast vinden Kiltz en collega's (2020) dat wanneer docenten merken dat het niet goed gaat met studenten, dit hun eigen welzijn negatief beïnvloedt. Als studenten bijvoorbeeld verveeld zijn, niet communiceren of niet betrokken zijn bij de les, roept dit negatieve emoties bij docenten op. In studies in andere onderwijssectoren (primair en voortgezet onderwijs) worden vergelijkbare conclusies getrokken (zie onder andere Spilt et al. [2011] en Cui [2022]).

Ook uit onderzoek van Adrichem en Klinkenberg (2023) naar de invloed van mindfulness op het welzijn en de werkstress van docenten in het hoger onderwijs blijkt indirect een positief verband tussen docentenwelzijn en de kwaliteit van de relatie tussen docenten en studenten. Op basis van longitudinaal survey-onderzoek en diepte-interviews concluderen zij dat mindfulness zorgt voor minder werkstress, wat op zijn beurt het contact met studenten verbetert. Doordat docenten zich meer ontspannen en rustiger voelen, en zich meer bewust zijn van emoties en gedachten, hebben ze meer aandacht voor de student. Ook maken docenten meer tijd voor contact met studenten en weten ze beter wat er in de klas speelt.

Geraadpleegde bronnen

Adrichem, L., Van Herpen, S. G. A., & Meijer, J. (2022). *Gezien en gehoord worden op de hogeschool: een verdiepend onderzoek naar het fenomeen 'verbondenheid'*. Hogeschool Inholland.

Adrichem, L., & Klinkenberg, E. F. (2023). *Bij de les met Mindfulness. De invloed van mindfulness op het welzijn en de werkstress van docenten*. Hogeschool Inolland.

Collie, R. J., Shapka, J. D., Perry, N. E., & Martin, A. J. (2015). Teacher Well-Being: Exploring Its Components and a Practice-Oriented Scale. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 33(8), 744–756.

Cui, L. (2022). The Role of Teacher–Student Relationships in Predicting Teachers' Occupational Wellbeing, Emotional Exhaustion, and Enthusiasm. *Frontiers in Psychology*, 13: 896813.

Hagenauer, G. & Violet, S. E. (2014). Teacher–student relationship at university: an important yet under-researched field. *Oxford Review of Education*, 40(3), 370-388.

Hattie, J. (2008). *Visible learning*. Routledge.

FNV Onderwijs en Onderzoek (2021). *Werkdruk Hogescholen. Resultaten van een onderzoek over werkdruk voor en tijdens de coronapandemie*.

Kiltz, L., Rinas, R., Daumiller, M., Fokkens-Bruinsma, M. & Jansen, E. P. W. A. (2020). 'When They Struggle, I Cannot Sleep Well Either': Perceptions and Interactions Surrounding University Student and Teacher Well-Being. *Frontiers in Psychology*, 11:578378.

Maricuțoiu, L. P., Pap, Z., Ștefancu, E., Mladenovici, V., Valache, V. G., Popescu, B. D., Ilie, M., & Vîrgă, D.(2023). Is Teachers' Well-Being Associated with Students' School Experience? A Meta-analysis of Cross-Sectional Evidence. *Educational Psychology Review*, 35(1),

Moore, H. L., Van Mierlo, H., Van Woerkom, M., & Bakker, A. B. (2021). *Regeldruk in relatie tot werkdruk in het hoger onderwijs*. Erasmus Universiteit Rotterdam.

Skaalvik, E. M., Skaalvik, S. (2018). Job demands and job resources as predictors of teacher motivation and well-being. *Social Psychology of Education*, *21*, 1251–1275

Snijders, I., Wijnia, L., Kuiper, R. M., Rikers, R. M., & Loyens, S. M. (2022a). Relationship quality in higher education and the interplay with student engagement and loyalty. *British Journal of Educational Psychology*, *92*(2), 425-446.

Snijders, I., Wijnia, L., Kuiper, R. M., Rikers, R. M., & Loyens, S. M. (2022b). Het belang van relatiekwaliteit in het hoger onderwijs. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, *40*(1), 63-84.

Spilt, J. L., Koomen, H. M., & Thijs, J. T. (2011). Teacher wellbeing: The importance of teacher–student relationships. *Educational Psychology Review*, *23*, 457–477.

Wiezer, N. M., Schelvis, R., Van Zwieten, M., Kraan, K. O., Van der Klauw, M., Houtman, I., Kwantes, J. H., & Bakhuys Roozeboom, M. M. C. (2012). *Werkdruk*. TNO.

Trolian, T. L., Archibald, G. C., & Jach, E. A. (2020). Well-being and student–faculty interactions in higher education. *Higher Education Research & Development*, *41*(2), 562-576.

Turner, K., & Garvis, S. (2023). Teacher Educator Wellbeing, Stress and Burnout: A Scoping Review. *Education Sciences*, *13*, 351.

Vrielink, S., & De Groot, S. (2020). Medewerkers universiteiten ervaren (zeer) veel werkdruk. Vereniging van Universiteiten.

Wubbels, T., & Brekelmans, M. (2005). Two decades of research on teacher–student relationships in class. *International Journal of Educational Research*, *43*(1-2), 6-24.

Meer weten?

Kennisrotonde (2023) Wat is het effect van stress op het functioneren van leraren?

Kennisrotonde (2023) Wat is het effect van de sense-of-belonging van docenten op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering in het hbo?

Kennisrotonde (2023) Wat is het effect van de kwaliteit van docent-studentrelaties op de sense-of-belonging van studenten, in de context van flexibilisering?

Kennispagina over studentenwelzijn op Onderwijskennis.nl

Kennispagina over studentenwelzijn op ECIO

Over deze vraag

Opgesteld door:	Marloes de Lange en Edwin Buijs (kennismakelaars Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Coördinatoren Studentenwelzijn/Studentenbegeleiding in het hoger onderwijs
Onderwijssector:	hoger onderwijs
Trefwoorden:	Werkdruk, docentenwelzijn, docent student relaties, studentenwelzijn
Referentie:	Referentie: Kennisrotonde. (2023) *Wat is het effect van werkdruk van docenten in het hoger onderwijs op de kwaliteit van de docent-student relatie?* (KR.1617)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.